

بررسی سطح آگاهی و شناخت مردم شیراز نسبت به پارک ملی بמו

زهرا منتصری^{۱*}

Z.mont85@yahoo.com

محمد رضا اشرفزاده^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۶/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۱۲

چکیده

در عصری که ما زندگی می‌کنیم انسان با حرص و ولع سیری ناپذیر خود عرصه‌های زیستی و منابع طبیعی را صرف اهداف سودجویانه و کوتاه مدت خود می‌نماید غافل از این که آینده‌ای نیز پیش رو دارد. محیط زیست انسان تحت الشعاع پیشرفت فوق‌العاده فناوری قرار گرفته و هر لحظه بخشی از آن مورد هجوم قرار می‌گیرد. در حال حاضر پارک‌های ملی به عنوان ذخیره‌گاه‌های ژنتیکی بسیار ارزشمند گونه‌های متنوع جانوری و گیاهی در هر کشور محسوب می‌شوند و تنها پشتوانه اساسی برای احیا دوباره طبیعت می‌باشند. در این پژوهش که پژوهشی میدانی - توصیفی است و در شهر شیراز انجام گرفته، به بررسی سطح آگاهی و شناخت مردم شیراز نسبت به پارک ملی بمو پرداخته شده است. به این منظور تعداد ۳۸۴ پرسش‌نامه که از طریق برآورد حجم نمونه از طریق فرمول کوکران و با توجه به جامعه آماری (سرشماری سال ۱۳۹۰ شهر شیراز) بدست آمده، به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای بین ساکنان شهر شیراز و بر اساس محل سکونتشان در مناطق نه‌گانه شهرداری توزیع گردید. آمار توصیفی برای تمام داده‌ها بدست آمد و برای بررسی ارتباط میان مؤلفه‌ها از آزمون کای دو (Chi-square test) استفاده شده است. نرم‌افزارهای مورد استفاده Excel و SPSS می‌باشد. در این بررسی مشخص شد که میان مؤلفه جنسیت افراد و سطح شناخت پارک ملی بمو ارتباط معنی‌داری وجود دارد، همچنین عواملی نظیر سطح تحصیلات و محل سکونت بر میزان شناخت افراد نسبت به پارک ملی بمو تأثیرگذار نیست و آشنایی با پارک ملی بمو توسط دوستان و آشنایان بیش‌ترین درصد نحوه آشنایی با پارک را به خود اختصاص داده که نشان می‌دهد فعالیت‌ها و تبلیغات سازمان حفاظت محیط زیست استان فارس و شهر شیراز در معرفی این پارک ملی چندان مؤثر نبوده و این سازمان بایستی به عنوان متولی حفاظت از مناطق حفاظت شده توجه بیش‌تری به این مسایل داشته باشد.

کلمات کلیدی: آگاهی و شناخت، پارک ملی بمو، شهر شیراز، محیط زیست، SPSS.

۱- کارشناسی ارشد اکوتوریسم، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. * (مسئول مکاتبات)

۲- استادیار گروه شبلات و محیط زیست دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.

مقدمه

اهمیت و نقش پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده در ابعاد گوناگون آموزشی، پژوهشی، علمی، تفریحی و گردشگری، تربیت نیروی انسانی و از همه مهم‌تر حفظ تنوع زیستی در سطح ملی و جهانی در همه کشورهای در تمام قاره‌ها از نظر اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی به رسمیت شناخته شده است. پارک‌های ملی مهم‌ترین میراث‌های طبیعی هر کشور به شمار می‌روند. هر پارک ملی بیانگر طیف گسترده‌ای از بوم‌سازگان‌های دست-نخورده، تنوع عظیمی از گیاهان و جانوران، انواع زیستگاه‌ها و سیماهای منحصر بفرد از عوارض زمین، رویشگاه‌ها و چشم-اندازها در گستره‌ای وسیع و یگانه است. احداث پارک‌های ملی هم یک وظیفه اخلاقی است و هم به منزله‌ی تضمین نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده به شمار می‌رود (۱). مناطق حفاظت شده و پارک‌های ملی در اقتصاد و ثروت فرهنگی و معنوی جوامع نقش مثبتی ایفا می‌کنند. این مناطق در برابر فعالیت‌های انسانی بسیار آسیب‌پذیرند و همان اندازه که به سادگی لطمه می‌بینند، احیاء و بازسازی آن‌ها بسیار دشوار انجام می‌گیرد. آن دسته از مردمی که در داخل یا پیرامون این مناطق زندگی می‌کنند از نظر بقاء به این مناطق وابسته‌اند و باید از دست‌آوردهای این مناطق از سهم ویژه‌ای برخوردار گردند. همه‌ی بخش‌های جامعه باید برای تضمین زیبایی، غنای زیستی و معنوی دنیای طبیعی به عنوان بخش ضروری از تمدن واقعی با یکدیگر مشارکت نمایند. مشارکت مردم در پارک‌های ملی به معنی گشودن درهای پارک‌های ملی بر روی استفاده‌کنندگان نیست. مشارکت آن‌ها همانند استفاده‌هایی است که یک بانک-دار برای جلب مشتریان خود صندوق امانتی به وجود می‌آورد. مدیر یک منطقه حفاظت شده نیز مانند یک مدیر با هوش بانک از دارایی پارک خود به عنوان پایه‌ای برای جلب رضایت سرمایه‌گذاری و منافع مشتریان استفاده می‌کند (۲). در کشور ما با توجه به تنوع شرایط آب و هوایی، وسعت زیاد و همچنین وضعیت رویشی و گونه‌های حیات وحش، مناطقی که دربرگیرنده گونه‌های زیستی منحصر بفرد هستند را بایستی

شناسایی و به عنوان پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده معرفی نمود (۳).

اهداف مدیریت در پارک‌های ملی، حفاظت از مناطق و مناظر طبیعی با اهمیت در سطح ملی یا بین‌المللی برای استفاده‌های آموزشی، علمی و تفریحی می‌باشد. این مناطق باید به نواحی معرف و نمونه فیزیوگراف، منابع ژنتیکی و جوامع حیاتی در حالت طبیعی ثبات و پایداری بخشیده، برای گونه‌های در خطر انقراض ثبات اکولوژیکی و تنوع فراهم سازند. منابع در این مناطق باید تحت مدیریت قرار گرفته در حدی معقول بخشی از آن جهت تأمین نیازها و فعالیت‌های آموزشی تفریحی اختصاص یافته و با اعمال کنترل توسعه پیدا کند. البته شرایط طبیعی یا تقریباً طبیعی اراضی در روند مدیریت باید حفظ شود (۴). حفاظت از محیط زیست به همان اندازه که وظیفه دولت‌ها است، نیازمند مشارکت راستین و آگاهانه مردم نیز می‌باشد، تا هر چه بهتر و بیش‌تر بتوان در عین بهره‌برداری مناسب از محیط، از آن حفاظت نمود (۵). امروزه اهمیت جلب مشارکت‌های مردمی در توسعه کشور بر کسی پوشیده نیست و اهمیت آن به حدی افزایش یافته که برخی از صاحب‌نظران عصر حاضر را "عصر مشارکت" نامیده‌اند (۶).

مبانی نظری

- پارک ملی

پارک ملی بر اساس تعریف اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی^۱ منطقه‌ی تحت حفاظتی است که بیش‌تر برای حفظ یکپارچگی یک یا چند اکوسیستم برای نسل‌های حاضر و آینده، حذف هر گونه بهره‌برداری یا سکونت زیان‌آور که موجودیت منطقه را به خطر می‌اندازد و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای استفاده‌های معنوی، علمی، آموزشی و تفریحی سازگار با محیط‌زیست در نظر گرفته می‌شود (۷). پارک‌های ملی مناطق طبیعی به نسبت وسیعی هستند که دارای ویژگی‌های خاص زیستی، اکولوژیکی و زمین‌شناسی می-

- بررسی عوامل مؤثر بر شناخت مردم نسبت به پارک ملی بמו و بررسی روابط میان آن‌ها،
- بررسی روابط بین مؤلفه‌های مورد بررسی و میزان شناخت و آگاهی پاسخ‌دهندگان نسبت به پارک ملی بمو.

فرضیات تحقیق

- بین منطقه محل سکونت در شهر شیراز و سطح شناخت پارک ملی بمو رابطه وجود دارد.
- بین سطح تحصیلات و میزان شناخت پارک ملی بمو رابطه وجود دارد.
- بین جنسیت و میزان شناخت پارک ملی بمو رابطه وجود دارد.
- سطح اهمیتی که افراد برای محیط‌زیست قایل‌اند بر سطح تمایل آن‌ها به شرکت در کلاس‌های آموزشی آشنایی با مسایل محیط زیست تأثیر دارد.
- بین نحوه آشنایی با پارک ملی بمو و وضعیت تبلیغات سازمان حفاظت محیط زیست رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

رویکرد حاکم بر این پژوهش «توصیفی-تحلیلی» است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی بوده و در بخش ادبیات تحقیق، برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده‌است. جامعه آماری پژوهش مردم ساکن در شهر شیراز هستند که تعداد جمعیت آنان طبق آمار سرشماری نفوس سال ۱۳۹۰، برابر با ۱۵۴۹۴۵۳ است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران^۲ ۳۸۴ نفر بدست آمد. ابزار گردآوری

باشند، به همین لحاظ با بالاترین درجه حفاظتی نسبت به سایر مناطق حفاظت شده، توسط دولت‌ها مراقبت می‌شوند. ارزش مادی این مناطق غیرقابل تخمین بوده، حفظ و انتقال میراث ژنتیک آن‌ها یک وظیفه ملی است (۳).

- نقش مردم در حفاظت از محیط زیست

تشکل‌های مردمی حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست به کلیه تشکل‌های غیردولتی، غیر انتفاع و غیر سیاسی اطلاق می‌شود که حاصل تشکل اشخاص حقیقی به صورت داوطلبانه و به گونه‌ای سازمان‌دهی شده است و با تدوین اساس‌نامه مدون به عنوان یک شخص حقوقی فعالیت می‌کنند. با ایجاد این تشکل‌ها می‌توان روحیه مشارکت‌پذیری جامعه را در امر حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست افزایش داده و توان حفاظت و حمایت از منابع را با اضافه شدن پتانسیل مردمی افزود (۸).

ضرورت و اهمیت پژوهش

با توجه به اهمیت و نقش پارک‌های ملی در حفظ تنوع زیستی، در این پژوهش به بررسی سطح آگاهی و شناخت مردم شهر شیراز نسبت به پارک ملی بمو که در مجاورت شهر شیراز قرار دارد پرداخته شده است. از آنجایی که مردم صاحبان اصلی این مناطق هستند بنابراین میزان آگاهی آنان از وضعیت پارک‌های ملی می‌تواند در حفاظت از این مناطق نقش داشته باشد. زیرا بسیاری از آنان در قالب گروه‌های مردم نهاد محیط زیستی^۱ (NGO) فعالیت دارند و در برنامه‌های حفاظتی شرکت می‌کنند.

اهداف تحقیق

این مطالعه به منظور دست‌یابی به اهداف زیر انجام گرفته است:
- بررسی سطح شناخت مردم شیراز نسبت به پارک ملی بمو؛
- بررسی عوامل مؤثر بر شناخت یا عدم شناخت مردم نسبت به پارک ملی بمو؛

N^2 : تعداد کل جمعیت

$$n = \frac{t^2 pd}{1 + \frac{t^2 pd}{N} - 1}$$

d: خطای نمونه‌گیری (با سطح احتمالی مورد نظر درجه اطمینان) = ۰/۰۵ (با سطح اطمینان ۰/۹۵)
q: احتمال عدم وجود صفت = ۰/۵
t: درصد احتمال صحت گفتار = ۱/۹۶
p: احتمال وجود صفت = ۰/۵
n: حجم نمونه مورد نظر = ۳۵۷

داده‌ها پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته‌ای است که روایی آن با استفاده از نظرات اساتید محیط‌زیست تأیید شد و پایایی آن نیز با استفاده از تکمیل ابتدایی ۳۰ پرسش‌نامه و بدست آوردن مقدار ضریب آلفای کرونباخ (۰/۹۱) تأیید گردید. پرسش‌نامه‌ها به روش خوشه‌ای بین ساکنان شهر شیراز و بر اساس محل سکونتشان در مناطق ۹ گانه شهرداری توزیع گردید. در هر منطقه سعی گردید تعداد پرسش‌نامه‌های توزیع شده با توجه به جمعیت آن منطقه باشد. برای بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون آنالیز Crosstabs و برای بررسی روابط موجود میان مؤلفه‌ها از آزمون Chi-square test استفاده شد. نرم افزارهای مورد استفاده نیز SPSS و Excel می‌باشد.

منطقه مورد مطالعه

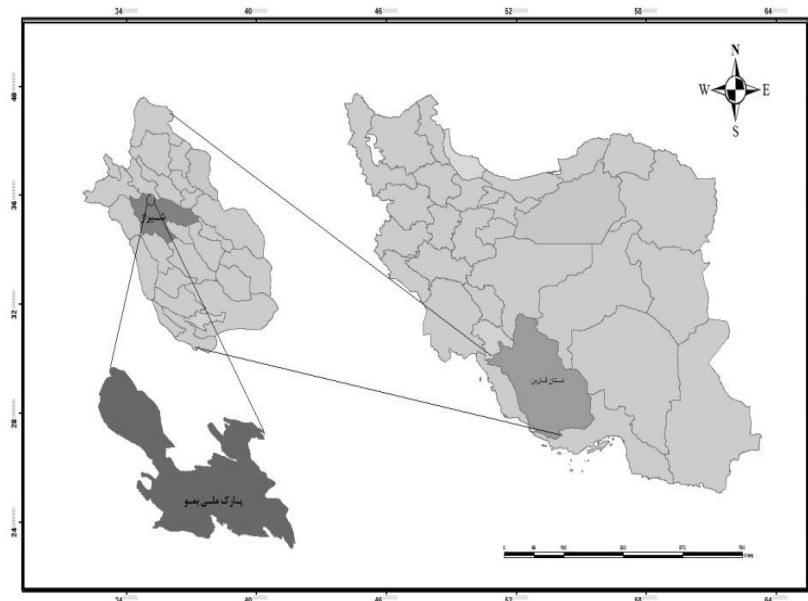
شهر شیراز

شیراز یکی از شهرهای بزرگ ایران و مرکز استان فارس است. شهر شیراز در بخش مرکزی استان فارس و در ارتفاع ۱۴۸۶ متری از سطح دریا و در منطقه‌ی کوهستانی زاگرس واقع شده و آب و هوای معتدلی دارد. این شهر از سمت غرب به کوه دراک، از سمت شمال به کوه‌های بمو، سبزپوشان، چهل‌مقام و باباکوهی (از رشته کوه‌های زاگرس) محدود شده و در منطقه‌ای به وسعت ۱۲۶۸ کیلومتر مربع گسترده شده است. شهر شیراز بر طبق آخرین تقسیمات اداری به ۹ منطقه‌ی مستقل شهری تقسیم شده و مساحتی بالغ بر ۱۷۸۰۸۹۱ کیلومتر مربع دارد (۹).

پارک ملی بمو

پارک ملی بمو در شمال استان فارس و در شمال شرقی شهر شیراز در طول جغرافیایی ۲۹° ۵۲ تا ۵۶° ۵۲ و عرض

جغرافیایی ۳۹° ۳۹ تا ۲۹° ۵۰ با وسعت ۴۸۰۰۰ هکتار قرار دارد و به وسیله جاده شیراز- اصفهان به دو بخش شرقی و غربی تقسیم می‌گردد. این منطقه دارای آب و هوایی نیمه خشک با بارندگی ۳۵۰ میلی‌متر سالیانه می‌باشد. فاصله آن تا شهر شیراز حدود ۳۰ کیلومتر است. بلندترین نقطه پارک قله کوه بمو با ارتفاع ۲۷۰۰ متر است (۱۰). پارک ملی بمو در سال ۱۳۴۱ با گستردگی در حدود ۱۰۰ هزار هکتار به عنوان منطقه ممنوعه اعلام گردید و به تدریج از وسعت آن کاسته شد. در سال ۱۳۴۶ به منطقه حفاظت شده تغییر نام یافت و در سال ۱۳۴۹ به پارک وحش و سپس به پارک ملی بمو نام‌گذاری گردید. وسعت پارک ملی بمو در حال حاضر ۴۶۹۱۳ هکتار می‌باشد. این منطقه از نظر پوشش گیاهی و حیات‌وحش دارای گونه‌های مهم و باارزشی است (۱۱). این پارک ملی شامل ۶۲۰ گونه گیاهی با ۳۰ گونه بومی، ده‌ها گونه جانوری شامل پرندگان، پستانداران و خزندگان است و یک ذخیره‌گاه ژنی کم‌نظیر در منطقه محسوب می‌شود که با توجه به تنوع زیستی مذکور در این محدوده کم باید به یونسکو معرفی، تا به عنوان یازدهمین ذخیره‌گاه زیست-کره ایران ثبت جهانی شود. آهو، پلنگ، قوچ و میش شیرازی از جمله پستانداران معروف این پارک ملی است. امروزه ۱۲ هزار هکتار سمت غربی جاده شیراز- اصفهان از ۳۶ هزار هکتار دیگر جدا شده و به علت تغییرات کاربری و ایجاد کاربری‌های انسان-ساخت، ارزش اکولوژیکی آن به شدت کاهش پیدا کرده و در حقیقت تمرکز حفاظت در ۳۶ هزار هکتار سمت شرقی جاده صورت می‌گیرد (۱۲). شکل شماره ۱ موقعیت جغرافیایی پارک ملی بمو را در استان فارس و نسبت به شهر شیراز نشان می‌دهد.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی پارک ملی بمو

نتایج

در جدول شماره ۱ آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان ارایه شده است، که مواردی چون جنسیت افراد، وضعیت تحصیلات، شغل و منطقه سکونت آنان را شامل می‌شود.

به عنوان میزان شناخت خود نسبت به پارک ملی بمو معرفی کرده‌اند. ۲۴/۷ درصد از آنان گزینه "خیلی کم" را اعلام کرده‌اند، ۱۷/۲ درصد "گزینه کم"، ۲۸/۹ درصد گزینه "متوسط"، ۶/۰ درصد از آنان گزینه "زیاد" و ۲/۱ درصد نیز گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند.

- سطح شناخت پاسخ‌دهندگان نسبت به پارک ملی بمو ۲۰/۸ درصد از پاسخ‌دهندگان گزینه "اصلاً نمی‌شناسم" را

جدول ۱- آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان

عنوان	زیرعنوان	درصد فراوانی	عنوان	زیرعنوان	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۲۸/۴	شغل	منطقه ۱	۱۶/۹
	مرد	۷۱/۶		منطقه ۲	۱۰/۲
منطقه سکونت	منطقه ۱	۱۶/۹	تحصیلات	منطقه ۳	۱۵/۴
				منطقه ۴	۱۴/۶
				منطقه ۵	۱۰/۲
				منطقه ۶	۱۴/۶
	منطقه ۲	۱۰/۲	فوق دیپلم و لیسانس	منطقه ۷	۹/۴
				منطقه ۸	۰/۵
				منطقه ۹	۸/۱
	منطقه ۳	۱۵/۴	فوق لیسانس و بالاتر	فوق لیسانس و بالاتر	۱۱/۷

بیشترین درصد را در شناخت پارک و عامل "نبود برنامه در جهت معرفی پارک" به عنوان بیشترین درصد عدم شناخت معرفی شده‌اند.

مهم‌ترین عامل شناخت و عدم شناخت پارک ملی بوم در جدول شماره ۲ درصد فراوانی عامل شناخت و عدم شناخت پاسخ‌دهندگان نسبت به پارک ملی بوم مشخص شده است، که همان‌طور که مشاهده می‌کنید عامل "دوستان و آشنایان"

جدول ۲- عامل شناخت و عدم شناخت پارک ملی بوم

عامل شناخت	درصد فراوانی	عامل عدم شناخت	درصد فراوانی
نزدیکی به محل	۱۶/۹	عدم علاقه	۱/۸
سازمان حفاظت محیط زیست	۶/۵	نبود برنامه	۵۲/۱
دوستان و آشنایان	۳۸/۰	عدم فرصت و وقت کافی	۱۵/۶
مراکز آموزشی	۲/۹	منابع مالی	۰/۵
رسانه‌ها	۹/۱	مسافت زیاد	۵/۷

"مراکز آموزشی" است. می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های محیط زیستی در سیستم آموزش و پرورش کشور جایگاهی نداشته و افراد بعد از فارغ‌التحصیل شدن در این زمینه اطلاعات خاصی ندارند و این نکته در تمام موارد وضعیت‌های تحصیلی صدق می‌کند.

در ادامه با استفاده از آزمون croostabs به بررسی ارتباط بین وضعیت تحصیلات و نحوه شناخت پارک ملی بوم پرداخته شده است که نتایج را به صورت درصد فراوانی در جدول شماره ۳ مشاهده می‌کنید. طبق نتایج بدست آمده در تمام وضعیت‌های تحصیلی بیشترین درصد عامل شناخت پارک ملی بوم عامل "دوستان و آشنایان" بوده است و کمترین درصد عامل شناخت

جدول ۳- ارتباط وضعیت تحصیلات و عامل شناخت پارک ملی بوم

سطح تحصیلات	نزدیکی به پارک	سازمان حفاظت از محیط زیست	دوستان و آشنایان	مراکز آموزشی	رسانه‌ها
ابتدایی	۳۳/۳٪	۰/۰٪	۶۶/۷٪	۰/۰٪	۰/۰٪
دیپلم	۳۲/۴٪	۱۲/۷٪	۴۰/۸٪	۴/۲٪	۹/۹٪
کاردانی و کارشناسی	۱۹/۳٪	۷/۶٪	۵۷/۹٪	۳/۵٪	۱۱/۷٪
کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۲/۲٪	۸/۳٪	۴۱/۷٪	۵/۶٪	۲۲/۲٪

بومی اختصاص یافته است. زیرا آنان به منطقه و جانوران و گیاهان آن آشنایی داشته و به دلیل نزدیکی به منطقه بیش‌تر می‌توانند در حفاظت مؤثر باشند و کمترین درصد را سازمان‌های مردم نهاد به خود اختصاص داده‌اند، به نظر می‌رسد یکی از دلایل آن عدم قدرت و ابتکار عمل این انجمن‌های مردم نهاد باشد:

مهم‌ترین نهاد در حفاظت فیزیکی از پارک ملی بوم در پرسشی از پاسخ‌دهندگان خواسته شده است که نظر خود را در مورد مهم‌ترین عامل در حفاظت از پارک ملی بوم بیان کنند. نتایج این پرسش به صورت درصد فراوانی در جدول شماره ۴ قابل مشاهده است. طبق نتایج بدست آمده بیش‌ترین درصد فراوانی در حفاظت از پارک ملی بوم به مردم محلی و

جدول ۴- درصد فراوانی عوامل مؤثر در حفاظت از پارک ملی بמו

عامل حفاظت	درصد فراوانی
مردم بومی و محلی	۵۵/۳٪
سازمان حفاظت از محیط زیست	۳۷/۰٪
سازمان جهانی محیط زیست	۴/۶٪
سازمان‌های غیر دولتی و مردم نهاد	۳/۲٪

راستای حفاظت از پارک نشان می‌دهد. با توجه به نتایج، اعمال قوانین و فشار بیش‌ترین درصد فراوانی را به خود اختصاص داده است و بعد از آن آموزش و فرهنگ‌سازی قرار دارد.

- مهم‌ترین عامل در راستای حفاظت بهتر از زیستگاه‌ها و حیات وحش پارک ملی بمو جدول شماره ۵ نتایج حاصل از درصد فراوانی عوامل مهم در

جدول ۵- درصد فراوانی عوامل مؤثر در راستای حفاظت بهتر از زیستگاه‌های پارک ملی بمو

عامل حفاظت از زیستگاه‌های پارک ملی بمو	درصد فراوانی
آموزش و فرهنگ‌سازی	۲۰/۳٪
اعمال قوانین و فشار	۴۸/۵٪
حصارکشی و جلوگیری از ورود افراد متفرقه به پارک	۱۲/۸٪
استخدام نیروی حفاظتی بیش‌تر	۱۸/۳٪

- میان سطح اهمیتی که افراد برای محیط زیست قایل‌اند و میزان تمایل آن‌ها به شرکت در کلاس‌های آموزشی آشنایی با مسایل محیط زیست ارتباط معنی‌داری وجود دارد: میزان sig در این آزمون ۰/۰۴ است که از مقدار ۰/۰۵ p= کوچک‌تر می‌باشد، بنابراین فرض آماری پذیرفته می‌شود، یعنی بین میزان اهمیتی که افراد به مسایل محیط‌زیست قایل هستند و میزان تمایل آنان به شرکت در کلاس‌های آموزشی ارتباط معناداری وجود دارد.

- میان نحوه آشنایی با پارک ملی بمو و وضعیت تبلیغات سازمان حفاظت محیط زیست ارتباط معنی‌داری وجود دارد: میزان sig در این آزمون ۰/۰۲ است که از مقدار ۰/۰۵ p= کوچک‌تر می‌باشد، بنابراین فرض آماری پذیرفته می‌شود، یعنی بین نحوه آشنایی افراد با پارک و وضعیت تبلیغات سازمان حفاظت محیط زیست ارتباط معناداری وجود دارد.

جهت بررسی ارتباط بین مؤلفه‌ها از آزمون کای دو (Chi-square test) استفاده شده است.

- ابتدا ارتباط بین منطقه سکونت پاسخ‌دهندگان و میزان شناخت پارک مورد بررسی قرار گرفته است. میزان sig آزمون ۰/۴۴ بدست آمد که از مقدار ۰/۰۵ p= بیش‌تر است، بنابراین فرض آماری (بین منطقه سکونت پاسخ‌دهندگان و میزان شناخت پارک ملی بمو ارتباط معناداری وجود دارد) رد می‌شود، یعنی بین منطقه سکونت و میزان شناخت پارک ملی بمو ارتباط معنی‌داری وجود ندارد.

- میان جنسیت و میزان شناخت پارک ملی بمو ارتباط معنی‌داری وجود دارد: میزان sig در این آزمون ۰/۰۰ است که از مقدار ۰/۰۵ p= کم‌تر می‌باشد، بنابراین فرض آماری پذیرفته می‌شود، یعنی میان جنسیت پاسخ‌دهندگان و میزان شناخت پارک ملی بمو ارتباط معناداری وجود دارد.

بمو وجود ندارد، تأیید می‌شود و فرض H_1 که بیان می‌کند بین این دو متغیر رابطه وجود دارد رد می‌شود؛ مقدار ضریب همبستگی ۰/۰۱ است که نشان می‌دهد رابطه خیلی ضعیف و در جهت مستقیم بین این دو متغیر وجود دارد.

جهت بررسی ارتباط بین سطح تحصیلات افراد و میزان شناخت پارک ملی بمو از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. با توجه به جدول شماره ۶ مقدار sig از ۰/۰۵ بیشتر است (۰/۸)، بنابراین فرض H_0 این آزمون که بیان می‌کند: رابطه‌ای بین سطح تحصیلات و میزان شناخت پارک ملی

جدول ۶- ضریب همبستگی بین سطح تحصیلات و میزان شناخت پارک ملی بمو

سطح تحصیلات و میزان شناخت پارک ملی بمو	
ضریب همبستگی	۰/۰۱
سطح معناداری (sig)	۰/۸

بحث و نتیجه‌گیری

گرفته، نبود یا کمبود پوستره‌های آموزشی و... از دیگر عوامل ناشناخته ماندن پارک ملی بمو است. تبلیغات از طریق رسانه‌ها به خصوص صدا و سیما و همکاری بیش‌تر این سازمان با سازمان محیط زیست یقیناً نتیجه مثبتی خواهد داشت. ساخت مستندهایی از منطقه و معرفی مناطق حفاظت شده در برنامه‌های مختلف از جمله اقداماتی است که می‌تواند صورت پذیرد. با توجه به استفاده اکثر ساکنان شهر شیراز از روزنامه‌های محلی به خصوص روزنامه "خبر جنوب" چاپ مقاله‌هایی در زمینه مناطق حفاظت شده و معرفی این مناطق از طریق این روزنامه می‌تواند بسیار کارساز باشد. استفاده و بکارگیری خدمات حمل و نقل عمومی برای بازدید منطقه بویژه در روزهای مشخصی در سال، مانند هفته شیراز که شهرداری برنامه‌های متنوع و جالبی برای شیرازگردی برگزار می‌کند و نیز در تعطیلات نوروز، نیز می‌تواند مؤثر باشد. زیرا برای داشتن تجربه رضایت بخش از طبیعت گردی لازم است حمل و نقل و دسترسی به منطقه ساده و آسان شود. تبلیغات در سطح شهر و استفاده از تصاویری از پارک در مکان‌های عمومی و پر رفت و آمد به عنوان نمونه در پشت کیوسک‌های روزنامه فروشی می‌تواند به معرفی منطقه کمک نماید. تمامی موارد بیان شده مستلزم همکاری میان سازمان‌های مختلف از جمله: سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان گردشگری و میراث فرهنگی، شهرداری، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، سازمان صدا و

یکی از مواردی که در این پژوهش بررسی شد تأثیر سطح تحصیلات افراد بر میزان شناخت و آگاهی آنان نسبت به پارک ملی بمو بود که با توجه به آزمون انجام شده مشخص گردید که میان آن‌ها ارتباط معنی داری وجود ندارد، یعنی سطح شناخت به تحصیلات افراد ارتباطی نداشت. بسیاری از افراد به دلیل نزدیکی به محل پارک آشنا شده بودند ولی در مجموع بر اساس بررسی‌های صورت گرفته مهم‌ترین عامل شناخت در این نظر سنجی دوستان و آشنایان بودند. این موارد می‌تواند نشان دهنده کارایی نامناسب برنامه‌های آموزشی و فرهنگی سازمان‌های مربوطه در اشاعه و ترویج فرهنگ محیط زیست میان مردم باشد. از دیگر مواردی که می‌توان به آن اشاره کرد ضعف شدید رسانه‌ها در معرفی مناطق حفاظت شده است. در صورتی که رسانه‌ها تأثیر فوق‌العاده زیادی در فرهنگ‌سازی دارد. در مورد علت عدم شناخت نسبت به پارک ملی بمو ۵۲/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان "نبود برنامه‌ای جهت آشنایی با پارک توسط سازمان‌های مربوطه" را عنوان نموده‌اند؛ همچنین ۵۱/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان در مورد وضعیت تبلیغات سازمان محیط زیست نسبت به آشنا کردن مردم گزینه "اصلاً تبلیغاتی وجود ندارد" را عنوان کرده‌اند. سازمان حفاظت محیط زیست می‌تواند با همکاری صدا و سیما و سازمان گردشگری و شهرداری برنامه‌های متنوع و جالبی را در جهت آشنایی مردم با این‌گونه مناطق اتخاذ نماید. سطح کم سخنرانی‌ها و همایش‌های صورت

دومین همایش ملی حفاظت و برنامه‌ریزی محیط زیست، مرداد ماه ۱۳۹۲، همدان، ایران.

۶- مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی، محیط زیست روستا (مدیریت مواد زائد، فضای سبز روستا و...) از سری متون آموزشی ویژه دهیاران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۵.

۷- جعفری، شیرکوه، علیزاده، افشین، دانه‌کار، افشین، نظری‌سامانی، علی‌اکبر، "مقایسه‌ی دو پارک ملی خجیر و سرخه‌حصار از لحاظ روند تغییرات پوشش/کاربری"، مجله محیط زیست طبیعی، ۱۳۹۲، دوره ۶۶، شماره ۴، صص ۳۵۰-۳۴۱.

۸- حسینی، محسن، "امکان‌سنجی ایجاد سازمان‌های غیردولتی حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی"، مجله محیط‌شناسی، ۱۳۸۲، شماره ۲۹، دوره ۳۱، صص ۱۰۵-۱۱۴.

۹- محمدی، علی. "شیراز بهشت ایران"، چاپ دوم، شیراز، انتشارات تخت جمشید، ۱۳۸۵.

۱۰- فرهنگ دره شوری، بیژن. "پارک ملی بمو"، چاپ دوم، تهران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۱.

۱۱- بروشور آموزشی اداره کل حفاظت محیط زیست استان فارس، ۱۳۸۸.

۱۲- هوشمند، فاطمه، کریمیان، علی‌اکبر، علمی، محمدرضا، عظیم‌زاده، حمیدرضا، "نقش ارزیابی محیط زیستی کاربری‌های انسان‌ساخت بر پارک ملی بمو"، دومین همایش ملی حفاظت و برنامه‌ریزی محیط زیست، مرداد ماه ۱۳۹۲، همدان، ایران.

سیمما، سازمان منابع طبیعی و ... است. اگر سازمان حفاظت محیط زیست و سایر سازمان‌های مربوطه برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت و بلند مدت مؤثری را در دستور کار خود قرار دهند، می‌توان تضمین بالاتری از حفاظت مناطق داشت. کوتاه نیامدن و مقاومت در برابر تصرف این مناطق بوسیله پادگان‌های نظامی، شرکت نفت و پتروشیمی، ساخت و سازهای متعدد در اطراف پارک ملی و... از جمله تدابیری است که این سازمان‌ها می‌توانند مورد توجه قرار دهند. اگر مسئولان مربوطه برای این مناطق اهمیت قایل بوده و تنها سود مستقیم اقتصادی حاصل از آن‌ها را مد نظر قرار ندهند، همچنین در حفظ و حراست از آن‌ها برنامه‌ریزی صحیح داشته باشند، زمینه برای ایجاد انگیزه در عموم مردم جهت حفاظت از منابع طبیعی بوجود خواهد آمد.

منابع

۱- مجنونیان، هنریک، زهزاد، بهرام. کیایی، بهرام، فرهنگ دره‌شوری، بیژن. "شناسنامه پارک ملی گلستان"، تهران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۸.

۲- مجنونیان، هنریک. "پارک‌ها برای زندگی"، چاپ اول، تهران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۸۰.

۳- جوانمردی، سعیده، پورخباز، علیرضا، پورخباز، حمیدرضا، "بررسی بوم‌سازگان و جغرافیای زیستی پارک ملی کلاه قاضی"، مجله سپهر (سازمان جغرافیایی)، ۱۳۸۸، سال هجدهم، شماره ۷۰، صص ۴۸-۵۳.

۴- سالاری، عبدالله و ارجمندی، رضا، "مدیریت زیست-محیطی طبیعت‌گردی در پارک ملی کویر با استفاده از GIS"، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۱۳۸۸، شماره ۱۱، دوره ۱، صص ۱۷۳-۱۸۶.

۵- افراخته، حسن، توفیقیان‌اصل، فرج‌الله، "نقش نهادهای محلی در محیط زیست پایدار روستا"،